

11. *Ukraine has exhausted three quotas for duty-free export of agricultural products to the EU. [Ukrayna yscherpala try kvoty na besposhlynnnyi eksport ahroproduksyy v ES. Web. 20 Feb. 2019, <biz.censor.net.ua/news/3107499/ukraina_ischerpala_tri_kvoty_na_besposhlinnyyi_eksport_agroproduksii_v_es>.*

DOI: 10.5281/zenodo.3233403

УДК 338.341.1(477)

Науменко А.О., к.е.н., доц., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Naumenko A., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

STATE MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У роботі визначено, що аграрна галузь на сьогоднішній день не здатне до розвитку на принципах самофінансування та самокупності, тому державна підтримка агропромислового комплексу є неодмінною умовою його сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки держави. Встановлено, що основними механізмами державної підтримки є податкова, грошово-кредитна, бюджетна та цінова політика. Відмічено, що загальна державна підтримка сільського господарства України є досить помірною. Проте, існує необхідність не стільки одержання державної підтримки, скільки ефективного її використання, в свою чергу програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування.

Ключові слова: державне управління, , державна підтримка, аграрна галузь, механізми державної підтримки, фінансова підтримка.

The paper determines that the agrarian sector is currently not capable of development on the principles of self-financing and self-sustainability, therefore state support to the agro-industrial complex is an indispensable condition for its sustainable development and ensuring the food security of the state. It was established that the main mechanisms of state support are tax, monetary, budget and price policy. It is noted that the general state support of agriculture of Ukraine is rather moderate. However, there is a need not so much for obtaining state

support, but for its effective use; in turn, budget support programs in Ukraine suffer from permanent underfunding.

Keywords: *public administration, state support, agrarian branch, mechanisms of state support, financial support.*

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки узгодження інтересів економічних агентів аграрного сектору досягається за допомогою їх стимулювання і мотивації, які здійснюються з використанням ринкових і державних форм регулювання. Державна підтримка аграрного сектора економіки, будучи невід'ємною частиною державного регулювання, являє собою сукупність різних інструментів і форм економічного впливу на розвиток сільського господарства з метою формування стабільності й конкурентоздатності всіх категорій господарств, створення можливостей для насичення ринку якісним продовольством, розвитку сільських територій і досягнення продовольчої безпеки країни. Подальший розвиток економіки країни об'єктивно потребує ефективного механізму державної підтримки, особлива роль в якому відводиться аграрному сектору, тому що саме ця галузь повинна стати флагманом у розвитку через достатню сировинну базу та пристосованість до даного виду виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження державної підтримки сільськогосподарського виробництва займаються багато вчених, зокрема: В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдуцький, Б. Кваснюк, Ю. Лузан, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, А. Стельмащук, П. Саблук, С. Майстро та ін., які в своїх працях обґрунтували необхідність державної підтримки аграрної сфери, а також запропонували шляхи вдосконалення системи бюджетного фінансування сільського господарства.

Незважаючи на активне дослідження даної проблематики, доцільним є обґрунтування необхідності державної підтримки сільського господарства, а також пропозиції щодо вдосконалення системи його бюджетного фінансування. Теоретичні та методичні аспекти проблеми формування механізму державної підтримки аграрної сфери залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого поглибленого опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз державного регулювання аграрного сектора економіки України і обґрунтування напрямів удосконалення та оптимізації механізмів державного фінансування АПК України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз еволюції теоретичних концепцій державної підтримки економіки свідчить, що в умовах ринкового господарювання вона є суб'єктивно необхідною: сільське господарство через наявність притаманних йому особливостей не може отримати від реалізації виробленої продукції дохід, який міг би повністю переkritи витрати виробництва, забезпечити розширене відтворення виробництва та соціальний розвиток села. Однак сільське господарство на сьогоднішній день не є самостійною галуззю економіки та не здатне до розвитку на принципах самофінан-

сування та самоокупності. Насамперед сільське господарство залежить від природно-кліматичних умов, має сезонний циклічний характер виробництва та є набагато відсталою в технічному забезпеченні галуззю, ніж промисловість. Усі зазначені особливості свідчать про необхідність визначення ролі держави та ступені її участі в регулюванні аграрного сектора та розробці заходів державної підтримки, що сприяють стабілізації та розвитку даного сектору економіки [7, с. 78-86].

Концептуально погляди стосовно ролі держави в ринковій економіці змінювалися в діапазоні від розгляду її як суб'єкта з мінімально необхідним переліком функцій до тверджень про існування держави як органа, який організує, регулює та формує модель аграрної економіки ринкового типу. В сучасних умовах розвинуті країни досить успішно використовують різні концепції: і ті, де державі належить посилена роль, і ті, де роль держави обмежена [10, с. 112-115].

На сьогодні існує необхідність не стільки одержання державної підтримки, скільки ефективного її використання. Організаційно-економічний механізм державної підтримки агропромислового виробництва повинен формуватися на підставі наступних принципів:

- достатність, гласність і контроль виділених бюджетних засобів і строге планування бюджетного фінансування;
- своєчасність надання підтримки й сприяння в рішенні невідкладних проблем агропромислового комплексу;
- доступність, гнучкість і прозорість державної підтримки для різних видів господарств;
- облік регіональних особливостей при фінансуванні бюджетних програм і формуванні єдиного ринкового простору [3, с. 24].

Стосовно сільського господарства, як показує аналіз дослідженої літератури, використовуються наступні механізми державної підтримки:

- податкова політика, що здійснюється шляхом призначення диференціальної ставки податків, введення податкових пільг, звільнення від податків тощо;
- грошово-кредитна політика, за допомогою якої уряд впливає на грошовий обіг;
- бюджетна політика ередбачає розподіл коштів бюджету за різними напрямками, виділяючи пріоритетним на даний момент галузям великі асигнування. Держава здійснює субсидування відсоткових ставок за кредитами для агропромислових підприємств, формування регіональних і державних продовольчих фондів, лізинг та ін.;
- цінова політика в цілому здійснюється шляхом регулювання цін, установлення граничних цін на деякі суспільно значимі товари й послуги, граничних рівнів рентабельності для підприємств-монополістів і критеріїв, що визначають величину цін. У сільському господарстві застосовують механізм гарантованих цін, що встановлюються органами влади на рівні, що

забезпечує господарствам мінімальну рентабельність виробництва й одержання доходів, достатніх для розширеного відтворення, граничних цін, якщо ціни на внутрішньому ринку істотно вище імпортних, а збут вітчизняного продовольства ускладнений, моніторингу паритету цін і поліпшення їхнього співвідношення, закупівельних і товарних інтервенцій, диференціації транспортних тарифів на перевезення сільськогосподарської продукції й продовольства;

– планування, якому належить особливе місце в системі підтримки аграрного сектора. Інструментами при цьому є прогнози, цільові програми, перспективні й поточні плани, що мають рекомендаційний характер. Воно включає прогнозування, розробку програм і планів різного призначення, що дає змогу передбачити позитивні наслідки прийнятих рішень;

– дотації з бюджету – це асигнування з державного бюджету, що виділяються підприємствам за продану продукцію для покриття збитків, у тому числі планових, наприклад дотації до цін на продукти харчування для зниження витрат споживачів;

– підтримка сфер освіти, охорони здоров'я, охорона навколишнього середовища, соціальна політика - підтримка наукових досліджень по тематиці, що представляє інтерес для агробізнесу, сприяння розвитку соціальної сфери села (регулювання умов праці, трудових відносин, оплати праці, заходів пенсійного забезпечення, допомога інвалідам, дітям, страхування життя й здоров'я селян), заходів щодо захисту природи;

– державне замовлення, коли держава виступає найбільшим прямим замовником продукції;

– механізм обмежень і заборон певних видів економічної діяльності, державне ліцензування та реєстрація;

– зовнішньоекономічна політика, що припускає законодавче встановлення ставок мит, обмінних курсів валют, використання іноземних позик, інвестицій, валютних обмежень. Це, наприклад, установлення квот, мит на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції та продовольства з метою захисту вітчизняних товаровиробників і продовольчого ринку [4, с. 126-142].

Звідси досить важливою є оптимальна взаємодія між механізмом державного і ринкового регулювання, але вона повинна залежати від співвідношення попиту та пропозиції на агропродовольчому ринку, враховуючи інтереси як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції.

Як свідчить практика розвинутих країн світу, активна політика аграрного державного протекціонізму має вигляд пріоритетного стратегічного напрямку розвитку та сприяє росту виробництва та забезпечення країни власним продовольством, що є запорукою продовольчої безпеки держави та нації [6]. Державна підтримка аграрного сектора в країнах із транзитивною економікою і в Україні зокрема характеризується недосконалістю та недостатністю фінансування галузі. У цих умовах особливої уваги потребує дос-

лідження бюджетного фінансування аграрного сектора як одного з напрямів державного регулювання. Необхідність державного регулювання аграрного сектора більшість науковців пов'язують передусім із диспаритетом цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, а також з істотним впливом природно-кліматичних умов на ефективність сільськогосподарського виробництва [10, с. 112-115].

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні потрібно віднести:

- відсутність довіри до держави у цій сфері з боку сільгоспвиробників;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це обумовлено тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування; а також, правила розподілу бюджетних коштів за відповідними програмними підтримками зазвичай схвалюється на щорічній основі і часто змінюється з року в рік (тобто виробники сільськогосподарської продукції часто не отримують підтримки, коли вона їм терміново потрібна). Також, потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для сільгоспвиробників.

Світовий досвід переконує, що основою створення раціонального та стійкого, економічного, збалансованого сільськогосподарського виробництва є цілеспрямована державна підтримка.

Нині у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України визначають такі основні напрями [9]:

- розробка та реалізація програм розвитку сільського господарства;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дотацій, субсидій і субвенцій;
- надання виробникам кредитів і позик на пільгових умовах;
- страхування аграрної галузі;
- бюджетна підтримка;
- податкова підтримка.

Важливе значення мають не лише обсяги державної підтримки, а й механізми її надання. Механізм державної підтримки аграрного сектору регулюється Законом України «Про державний бюджет України» [11] і «Про державну підтримку сільського господарства України» [12], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України.

Загальна державна підтримка сільського господарства за допомогою фінансових інструментів (бюджетні асигнування і податкові пільги - так звані бюджетні трансфери) в Україні є досить помірною. Структурно вона характеризується невеликими обсягами прямої державної підтримки та значними податковими пільгами. На податкові пільги припадає близько 90 відсотків від загального обсягу бюджетних трансферів сільськогосподарським ви-

робникам, головним чином за рахунок спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість (ПДВ) у сільському господарстві. Несистематичне бюджетування видатків та часові розриви у бюджетних виплатах, поширена корупція і непрозорість розподілу бюджетних асигнувань істотно підірвали довіру виробників до програм прямої бюджетної підтримки і в цілому унеможливили їх позитивний вплив на розвиток сільського господарства [1].

Валовий внутрішній продукт України в 2017 р. становив 2982,9 млрд.грн., з них 305,2 млрд. грн. (10,1 %) – аграрний сектор. Проте державна підтримка сільського господарства складала 5,5 млрд. грн., або 0,18 % від ВВП країни [2]. У розвинених країнах відсоток державних витрат на сільське господарство в структурі валового внутрішнього продукту коливається від 0,1% у Новій Зеландії до 4,1% у Фінляндії. У підтримці національного сільськогосподарського виробника в Норвегії, Австрії, Японії частка державних витрат дорівнює або перевищує частку сільського господарства у валовому внутрішньому продукті [5].

За рахунок усіх джерел фінансування в 2017 р. в економіці України освоєно 448,4 млрд. грн., що на 24,8 % більше порівняно з попереднім роком. У сільському господарстві задіяно інвестицій 64,2 млрд.грн., що на 28 % відповідно більше проти 2016 року. Власні кошти товаровиробників у структурі інвестицій в основний капітал сільського господарства займають 66 %, кредити – 23, прямі іноземні інвестиції – 3, кошти державного бюджету – 1,6 %, інші джерела – 6 %. Як бачимо, переважаюча частина інвестицій формувалася на рівні господарських структур, тоді як в державах Євросоюзу визначальну роль у формуванні інвестиційних ресурсів виконує держава [8].

Висновки. Аграрний сектор дав змогу частково згладити наслідки фінансово-економічної кризи в країні 2014-2015 років. Проте його «допомога» у відновленні економічного зростання в національному господарстві була б значно відчутнішою, якби держава виділяла достатню фінансову підтримку на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Отже, державна підтримка агропромислового комплексу є неодмінною умовою його сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки держави. Державна програма фінансової підтримки аграрних підприємств в нашій країні характеризується недосконалістю і постійним недофінансуванням. Також потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для широкої спільноти сільгоспвиробників. У зв'язку з цим, потребують перегляду підходи до розподілу державних коштів в аграрній сфері, застосування адекватних механізмів здійснення та підвищення ефективності державної підтримки аграрних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Гайдуцький А. Інвестиційні аспекти вступу до СОТ для аграрних секторів країн Центральної і Східної Європи / А. Гайдуцький // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 83-89.

2. Державна служба статистики / Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Державні програми підтримки аграрного сектора: Проект «Реформа у галузі сільського господарства, вдосконалення нормативно-правової бази». - К.: USAID, 2007. – 44 с.
4. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория / Л.И. Дмитриченко. - Донецк: УкрНТЭК, 2001. – 330 с.
5. Домбровська С.Н. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / С. Н. Домбровська. – Режим доступу: www.academy.gov.ua.
6. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/system/files>.
7. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання / М.А. Латинін. – Х. : Магістр, 2006. – 320 с.
8. Майстро С.В. Державне регулювання ефективності аграрної сфери України / С.В. Майстро, Ю.Г. Батир, Н.В. Чуйко, К.Г. Храпач // "Nauka i studia" NR 17 (178) 2017 – с. 68-74.
9. Макаренко П.М. Цінова політика як фактор підвищення дохідності аграрного виробництва в умовах світової організації торгівлі / П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 44-48.
10. Музиченко А.С. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектора України / А.С. Музиченко, Т.І. Голуб // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 6, ч. 2. – С. 112-116.
11. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
12. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

References:

1. Gaidutsky, A. "Investment aspects of WTO accession for agrarian sectors of Central and Eastern Europe." *Economy of Ukraine* 7 (2009): 83-89. Print.
2. State Statistics Service. *Gross Domestic Product at Actual Prices for 2017*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
3. *State programs for support of the agricultural sector: the project "Reform in the field of agriculture, improvement of the regulatory framework"*. K. : USAID, 2007. Print.
4. Dmitrichenko, L.I. *State regulation of economics: methodology and theory*. Donetsk : UkrNTEK, 2001. Print.
5. Dombrovskaya, S.V. "Essence and directions of state regulation of agrarian market in foreign countries." Web. 01 Feb. 2019 <www.academy.gov.ua>.
6. *Integrated Strategy for Agricultural and Rural Development for 2015-2020*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://minagro.gov.ua/system/files>>.
7. Latynin, M.A. *Agrarian Sector of Ukraine's Economy: Mechanism of State Regulation*. Kharkiv : Magister, 2006. Print.
8. Maystro, S., Batir, Yu., Chuiko, N. and Khrapach, K. "State regulation of the efficiency of the agrarian sector of Ukraine." *Nauka i studia* 17 (178) (2017): 68-74. Print.

9. Makarenko, P.M. "Pricing policy as a factor in increasing the profitability of agrarian production in the world trade organization." *Economy of agroindustrial complex* 5 (2008): 44-48. Print.

10. Musichenko, A.C. and Pigeon, T.I. "The current state of state support for the development of the agrarian sector of Ukraine." *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University* 6 (2) (2016): 112-116. Print.

11. *About the state budget of Ukraine for 2018: Law of Ukraine*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://zakon2.rada.gov.ua>>.

12. *On State Support to Agriculture: The Law of Ukraine*. Web. 01 Feb. 2019 <<http://zakon2.rada.gov.ua>>.

DOI: 10.5281/zenodo.3233417
УДК [351:378:796.011.3](477)

Шевчук О. Р., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Shevchuk O., Postgraduate Student of the Training Research and Production Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine

МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ Й СПОРТУ

MODERNIZATION OF STATE REGULATION IN FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

У статті проведений системний аналіз соціально-орієнтованих напрямів державного регулювання як фактору оптимізації розвитку фізичної культури і спорту. Розглянуто формування сучасних принципів державної політики у сфері фізичної культури та спорту. Досліджено становлення та генезис організаційних, правових, функціональних основ діяльності органів виконавчої влади України в сфері фізичної культури і спорту. Розглянуто проблеми становлення фізичної культури в Україні різновид проявів виховного впливу, її стан та визначено значення фізичної культури в сучасному суспільстві.

Ключові слова: державне регулювання, фізична культура та спорт, державне регулювання фізичною культурою та спортом.

The article provides a systematic analysis of socially-oriented areas of state regulation as a factor for optimizing the development of physical culture and sports. The formation of modern principles of state policy in the field of physical culture and sports